

Kahramanmaraş Çağlayancerit'te Tespit Edilen Çuval Dokumalar

Cavit POLAT¹

Öz

Toplumlar yaşamlarını sürdürmek amacıyla ihtiyaç duydukları araç ve gereçleri temin etme arayışlarına girmişlerdir. Kimi zaman çevresinde doğal olarak bulunan imkânlardan faydalanmışlar, kimi zamansa doğadan elde ettiklerini işleyerek gereksinimlerini karşılamışlardır. Bu ihtiyaç ürünlerinden birisi de çuvallardır. Anadolu'da çeşitli ürünlerin saklaması ve taşınması için dokuma çuvalar kullanılmıştır. Kullanım amaçlarına göre yöresel farklılıklar barındıran çuvalar; hammadde, teknik, boya, motif ve kullanım alanlarına göre çeşitli özellikler ve yöresel adlara sahiptirler. Bu çuval çeşitlerinden birisi de Çağlayancerit yöresi zahire çuvalıdır. Zahire çuvalı; Kahramanmaraş Çağlayancerit'te yapılan alan araştırması sırasında belgelenen, ilçede yaşayan kişilerce daha çok tahıl ürünleri taşıma ve saklama için kullanılan çuvaldır. Bu çalışmada büyük bölümü cicim tekniğinde dokunmuş ve kenar bantları motiflerle süslenmiş çuval dokumaların; şekil, motif, kullanım alanı ve teknik özelliklerinin ele alınması amaçlanmıştır. Çalışma nitel bir çalışma olup veriler, Kahramanmaraş/Çağlayancerit'in merkezinde, 12 adet çuval örneği üzerinden görüşme ve gözlem yöntemi ile alan araştırmasından ve literatürden elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çağlayancerit, Dokuma, Çuval, Motif

Sack Weaves Detected in Kahramanmaraş Çağlayancerit

Abstract

Societies have sought to mix the tools and equipment they need in order to maintain their lives. Sometimes they took advantage of the opportunities naturally found around them, and sometimes they met their needs by processing their ethic from nature. One of these need products is sacks. Woven sacks were used to store and transport various products in Anatolia. Bags with regional differences according to their intended use; They have various features and local names according to raw materials, techniques, dyes, motifs and usage areas. One of these types of sacks is the cereal sacks of Çağlayancerit region. Grain sack. Documented during the field survey carried out in Kahramanmaraş Çağlayancerit are the sacks used mostly for the transportation and storage of grain products by the people living in the district. Sack weavings, most of which are woven in the plain weaving technique and the edge bands are decorated with motifs; It is aimed to deal with shape, motif, usage area and technical features. The study is a qualitative study and the data of the study were obtained from the field research and literature by interview and observation method on 12 sack samples in the center of Kahramanmaraş/Çağlayancerit.

Key Words: Çağlayancerit, Weave, Sack, Pattern

Atıf İçin / Please Cite As:

Polat, C. (2023). Kahramanmaraş Çağlayancerit'te tespit edilen çuval dokumalar. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(3), 985-998. doi:10.33206/mjss.1253825

Geliş Tarihi / Received Date: 20.02.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 14.04.2023

¹ Doktor Öğretim Üyesi - Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Güzel Sanatlar Bölümü, polat46polat@gmail.com,

 ORCID: 0000-0002-8917-372X

Giriş

El sanatları toplumların kültürel kimliklerini en iyi yansıtan ürünlerdir. Özellikle el dokumaları, geleneksel sanatlar içerisinde önemli bir yere sahiptir. Dokumalar işlevsel özelliklerinin yanında, toplumların yaşam kültürlerini de yansıtmaktadırlar. İnsanlar, hüznünü, sevincini, beklentisini anlamlandırdıkları motifler üzerinden kullandıkları eşyaları süslemişlerdir.

Çuval; pamuk, yün, keten gibi iplerle dokunmuş, torbadır (Atlıhan, 1992, s. 49). Türkçe sözlükte ise çuval; Farsça bir kelime olup, pamuk, yün, kenevir gibi iplerden dokunmuş torba şeklinde tanımlanmaktadır (Türkçesözlük.gov.tr). Çuvalların Boyutuna göre, bel yüksekliğinde olanlarına beldarî, büyüklerine haral, küçüklerine ise, seklem gibi adlar verilir (Deniz, 2007, s. 2). Çeşitli çuval çeşitleri olmakla birlikte ayrıca Anadolu'da geçmişte kızların çeyizlerinde en az bir çift çuval bulunur, bu çuvallara gelin çuvalı denilirdi (Öztürk, 2012, s. 107).

Genel olarak erzak saklama ve eşya taşıma işinde kullanılan çuvallar yörelere ve kullanım amaçlarına göre isimlendirilmektedir. Çağlayancerit'te çuvallara genel anlamda zahire çuvalı denmektedir. Bu çuvallar; bulgur, buğday, nohut, fasulye gibi tarım ürünlerinin taşınması ya da saklaması amacıyla ihtiyaç duyulan bir tür kap gibidirler. Tezgâhlar vasıtasıyla ihtiyaçları karşılamak üzere dokunan çuvallar günümüzde yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Teknolojik gelişmeler ve alternatif ürünlerin bolluğu, ucuz maliyetli ürünlerin olması, daha kullanışlı ürünler bu tür sanat özelliği olan dokumaların yok olmasına neden olmaktadır.

Dokuma kültürü bakımından zengin bir çeşitliliğe sahip Çağlayancerit; Kahramanmaraş'a bağlı bir ilçedir. İlçenin kuzeyinde Nurhak, güneyinde Pazarcık, batısında Kahramanmaraş ve doğusunda ise Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesi bulunmaktadır (www.caglayancerit.bel.tr).

Çağlayancerit'in ilk kuruluş yeri günümüzde "pamuk" olarak adlandırılan yerdir. İlçenin adını Orta Asya kökenli Cerid Aşiretinden almıştır. İlçenin isminin içerisinde geçen çağlayan kelimesinin yöredeki su yoğunluğundan geldiği düşünülmektedir. Elde edilen mozaik buluntular nedeniyle yerleşimin M.S. 3-4. yüzyıla dayandığı bilinmektedir. Çağlayancerit, konumu itibarıyla bölgede ticaret yol bağlantılarını hâkim bir yerdedir (www.kahramanmaraş.gov.tr). Çağlayancerit engebeli ve dağlık bir alanda kurulu bir ilçe olması ve tarıma elverişli arazilerin bulunmaması nedeniyle halkın büyük bir kısmı (%73.6) hayvancılıkla uğraşmaktadır. Dolayısıyla ilçede dokuma yöre halkı için geçmiş dönemlerde geçimin önemli bir bölümünü oluşturmuştur (Yılmaz, 1992, s. 4).

Resim 1. Çağlayancerit İlçesi Şehir Tabelası

Resim 2. Çağlayancerit İlçesi Genel Görünüm (C.Polat)

Kahramanmaraş iline bağlı Çağlayancerit ilçesi; önemli dokumacılık merkezlerinden biridir. Geçmişte yaylacılık kültüründen dolayı dokumacılık ön plandadır. Ancak yörenin çeyiz geleneğinde kız ve erkek tarafının fazla sayıda yün döşek ve yorganı çeyizlik olarak vermelerinden dolayı yünler daha çok yatak yapımında kullanılmış, bu nedenle dokumalarda pamuk tercih edilmiştir. Günümüzde ilçe genelinde dokumacılık kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. İlçe genelinde Halk eğitim merkezine bağlı sadece 2 adet halı dokuma atölyesi bulunmaktadır (Resim 3).

Resim 3. *Çağlayancerit Halı Dokuma Kursu (C.Polat)*

Kahramanmaraş'ın küçük bir ilçesi olan Çağlayancerit nüfus yoğunluğunun büyük bölümünün kırsal kesimde yaşadığı bir ilçedir. Geçmiş yıllarda engebeli arazi şartları ve iklim özellikleri nedeniyle insanlar yük taşıma işlerini hayvanlar vasıtasıyla yapmışlar, taşımanın temel aracı da çuvallar olmuştur. Çağlayancerit zahire çuvalları; geçici süreliğine tahıl taşımak için dokunanlar ve uzun süreli tahıl deposu amacıyla dokunanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bir yerden başka yere tahıl ürünlerinin hayvanlar vasıtasıyla taşınması ve bir ambara boşaltılması sürecinde genellikle pamuk dokuma çuvallar kullanılmaktadır. Bunun nedeni yemek yapımında kullanılan tahılların içerisinde çuvallardan kopan keçi kılı ya da koyun yününün kalmasının önüne geçilmesidir (KK 1). Zahire çuvalları; ayrıca yaz döneminde kışa hazırlık amacıyla evlerin mutfak bölümlerinde bulgur, buğday, nohut, fasulye gibi gıda ürünlerinin zararlı haşerelere karşı korunması amacıyla da kullanılmaktadır (Resim 4).

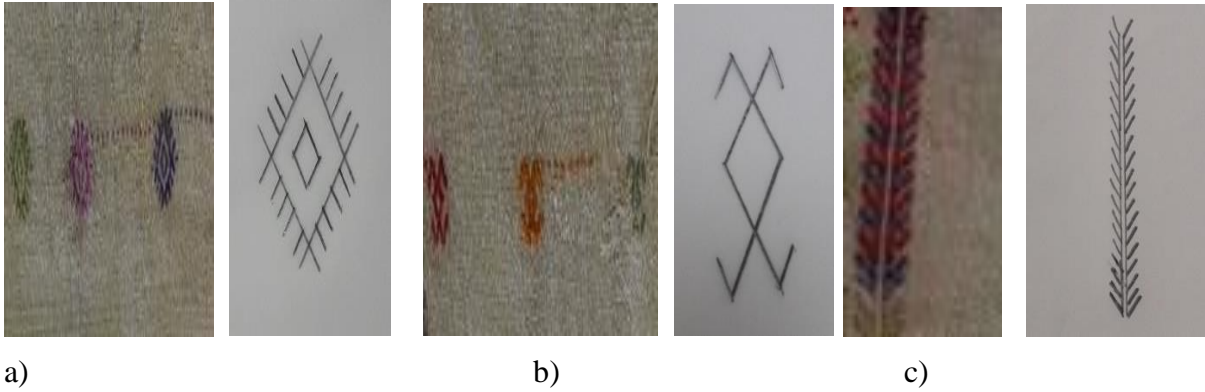
Resim 4. *Çağlayancerit Beld. Kültür Mer. Zahirelik Odası (C.Polat)*

Çağlayancerit Çuval Dokumaları

Çağlayancerit ilçesinde küçükbaş hayvancılıkla birlikte tarımsal çalışmalarla geçim sürdürülmektedir. İlçenin bitişiğinde yer alan Adıyaman, Malatya kültürel özellikler bakımından ilçeyi beslemektedir. Dokuma kültürü açısından birkaç ilden beslenmenin zenginliği ile Çağlayancerit ilçesi çul çadır, keçe, kilim gibi dokuma çeşitleri bakımından çok fazla çeşitliliğe sahiptir.

Yöreye yakın bölgelerden Adıyaman, Kahramanmaraş merkez ilçenin geçmiş yıllarda pamuk deposu olması ve tarımsal anlamda en çok üretilen tarım ürünü olması, küçükbaş hayvancılığın azlığı, nedeniyle dokumalarda pamuk ve yün tercih edilmektedir. Yöredeki çeyiz geleneğinde yünlerden yatak yapma alışkanlığı nedeniyle yünler yorgan ve döşek yapımında değerlendirilmektedir (KK 2). Diğer taraftan yöredeki sert ve şiddetli geçen kış şartlarından dolayı yatakların yünden yapılması bir mecburiyet niteliğindedir. Engebeli arazi özelliğinden dolayı keçi besiciliğinin yoğun olduğu bölgede çuvalların bir kısmında keçi kılının kullanıldığı görülmüştür (Resim 27-28-29-30-31-32).

Tüm Anadolu'da olduğu gibi dokumacılık; Çağlayancerit'te de kaybolan mesleklere dâhil olmuştur. Geçmişte seyyar olarak köyleri gezen, kök boya tedariki yapan kimseler üzerinden iplerin boyandığı bilgisine ulaşılmıştır. Zahire çuvalı örneklerinde beyaz ana renk olmak üzere, kırmızı, sarı, turuncu, mavi, mor gibi renkler kullanılmıştır. Yörede renk elde etmek için ceviz kabuğu, papatya, reyhan, çecik otu gibi bitkiler kullanılmıştır (KK 3). Elde edilen zahire çuval örneklerinde ön yüz sağ alanda ve arka yüz sol bölümde şerit halinde 10 ile 15 cm eninde süslemeler bulunmaktadır. Çuvalın geriye kalan diğer bölümlerine ise düzensiz aralıklarla çeşitli motifler görülmektedir. Çuval dokumalarının yöresel isimlendirmelerinde kıvrık (koçboynuzu), dikenli (pıtrak), uzun dal (hayat ağacı), gözenek (göz) gibi motif adlandırmaları bulunmaktadır (KK4). Zahire çuvallarında Pıtrak (Resim 5-a), Akrep motifi (Resim 5-b), hayat ağacı motifi (Resim 5-c) en çok tespit edilen motiflerdir

Resim 5. a) Pıtrak Motifi, b) Koç Boynuzu Motifi, c) Hayat Ağacı Motifi

Zahire çuvallarında ölçüler 60x110 - 60x90 cm şeklinde ebatlardadır. Büyük olan çuvallar yüklük zahire çuvalları (Resim 7), daha küçük olanlarına ise yarım zahire çuvalları (Resim 6) denmektedir. Atkı ve çözgülerinde pamuk ip kullanılan dokuma çuvalların, ana zemin renginde gri ve beyaz tercih edilirken, keçi kılından dokunan torbalarda ana zeminde siyah ve gri renkler kullanılmıştır.

Resim 6-7. *Çağlayancerit Beld. Kült Merkezinde Bulunan Yarım Zabire Çuvalları*

Çuvalların çözgü ve atkı iplerinde pamuk, yün, keçi kılı, motif oluşturulan ip ise yünle yapılmıştır. Çuvallarda sık motifli cicim ve seyrek motifli cicim dokuma teknikleri uygulanmıştır. Dokuma çuvallar yolluk şeklinde dokunulmuş sonrasında boydan ikiye katlanarak kenar bölümleri iplerle dikilmiştir. Kenar dikişleri kapatmak amacı ile ayrıca renkli iplerle kolanlar kullanılmış ve dikişlerin üzerini kapatacak şekilde birleştirilmiştir. Çuvalların ağzının büzülerek kapatılması için kolanların her iki ucuna aynı renkte iplerle örgü örülerek bağcıklar yapılmıştır (Resim 8).

Resim 8. *Zabire Çuvallarında Kullanılan Kolan Askılık-Bağcık (C. Polat)*

9-10 No.lu cicim tekniğinde dokunmuş görsel zahire çuvalının ana zemin renginde gri ve beyaz renkleri, motif renkleri olarak mavi, kırmızı turuncu, yeşil tercih edilmiştir. 45x95 cm ile ölçülendirilen çuvalda atkıda ve çözgüde pamuk, motif iplerinde ise yün kullanılmıştır. Çuvalın 15 cm'lik kenar alanına gelecek şekilde çuval ağzıyla çuval tabanı arasına pıtrak motifi üst üste gelecek şekilde sıralanmış, pıtrak motiflerinin içerisine göz motifi yerleştirilmiştir (Resim 9-10). Pıtrak motifi; Anadolu'da kötü gözlerden korunmaya yönelik olarak kullanıldığı gibi, bolluğu ve bereketi ifade eden sembol olarak da kullanılmaktadır (Erbek, 1988, s. 5). Çuval dokumada ana motif olarak kullanılan pıtrak motifine hayat ağacı motifile bordür oluşturulmuştur (Resim 9-10). Hayat ağacı motif; dünya genelinde en eski kutsal ağaç şeklidir (Belli, 1982, s. 8).Yine; hayat ağacı motif ruhun ölümsüzlüğüne işaret eden bir motiftir (Erbek, 1986, s. 46).

Resim 9-10. *Çağlayancerit Beld. Kültür Merkezinde Bulunan Yüklük Zabire Çuvalı (C. Polat)*

Örnek 9-10 No.lu çuval görselinin sağ bölümünde yer alan şeritte sık motifli cicim, sol alanda ise seyrek motifli cicim tekniği uygulanmıştır. Çuvalın kaç yıllık olduğu tespit edilememiş; ancak edinilen bilgiler dâhilinde çuvalın en az 30 yıllık olduğu üzerinde durulmuştur. Dokunulan çuvalın kolan üzerine konulmuş motif özgün olarak çalışılmış sıralı “x” şeklindedir. Çuval görselinde; pıtrak motiflerinin içerisine göz motifleri yerleştirilmiş, pıtrak motiflerinin her iki etrafına hayat ağacı formunda şekil verilmiştir. Ayrıca çuvalın boşta kalan diğer kısımlarına göz, pıtrak ve özgün çalışılmış koç motifi serpiştirilerek yerleştirilmiştir.

Çuvalda kullanılan göz motifi iyi niyetli bir bakışın yanında kötü niyetli bakışları yok etme, engelleme amaçlı olarak nazara karşı oluşturulmuş bir motiftir (Erbek, 2002, s. 128).

11-12. No.lu görsel çuvalda çözü; pamuk, atkı; pamuk ve bir bölümü pamuk ile keçi kılı karışımından dokunmuştur. Cicim tekniğinde dokunan çuvalın çözgüsünde pamuk, atkısında pamuk ve motiflerde yün ip kullanılmıştır. 50x100 cm. ölçülerindeki çuvalın zemin rengi olarak gri ve beyaz, motif renklerinde ise mavi, siyah, kırmızı, turuncu, kahverengi tercih edilmiştir. Tek parça halinde dokunulmuş çuvalın kenarları çuvaldız iğneleriyle birleştirilerek dikilmiş, çuval yüzeyi iki bölüme ayrılarak bir tarafta motif kullanılmıştır. Çuvalın diğer bölümü ise uzunlamasına gri ve beyaz renklerle düz şerit şeklinde dokunulmuştur. Çuval dokumanın kenar bölümüne yukardan aşağıya üst üste motifler yerleştirilerek kompozisyon oluşturulmuştur. Ana motif olarak, pıtrak tercih edilerek, pıtrak motifinin her iki tarafına hayat ağacı motifini bordür şeklinde yerleştirilmiştir. Diğer taraftan bordür olarak kullanılan hayat ağacının ikinci kanadının içerisine zik zak şeklinde su yolu motifi konulmuştur.

Resim 11-12. D. Çelik Evinde Bulunan Yüklük Zabire Çuvalı (C.Polat)

13-14. No.lu görselin bulunduğu zili tekniğinde dokunan çuval iki parça (şak) halinde dokunulmuş, parçalar iğne yardımıyla dikilerek birleştirilmiş, atkı ve çözgüde pamuk, motifte ise yün kullanılmıştır. 60x110 cm. ölçüye sahip çuvalın, bir tarafı düz bir dokuma olup tek renk olarak beyaz, diğer tarafta ise, siyah, kırmızı turuncu, mavi, pembe, yeşil motif rengi olarak tercih edilmiştir. Kullanılan motifler üst üste yerleştirilmiş, çuval ağızıyla tabanı arasına boydan şerit şeklinde pıtrak motifi sıralanmıştır. Pıtrak motifinin her iki tarafına bordür şeklinde hayat ağacı motifi konmuş, hayat ağacı motifinin içerisine zik zak şeklinde suyolu motifi yerleştirilmiştir. Çuvalın ağız kısmı ise dokuma motiflerinde kullanılan renklerle dikiş teknikleri uygulanarak dikilmiştir.

Resim 13-14. H. Gümbürdek Evinde Bulunan Yüklük Zabire Çuvalı (C. Polat)

15-16 No.lu cicim tekniğinde dokunmuş görsel çuval, iki parçadan oluşmuş, dokuma orta ve kenarlardan dikiş atılarak birleştirilmiştir. Çözgü ve atkı pamuk, motiflerde yün kullanılmış, düz dokumada beyaz, gri ve sarı renkleri, motif renklerinde ise sarı, kırmızı, turuncu, siyah ve kahverengi tercih edilmiştir. Pıtrak motifi ve içerisine eli belinde motifleri birleşik bir şekilde üst üste yerleştirilerek dokunulmuştur.

POLAT

Kahramanmaraş Çağlayancerit'te Tespit Edilen Çuval Dokumalar

Motiflerin sadece bir tarafında dikine düz çizgiler ve zik zak şeklinde bordür oluşturulmuş, 60x115 cm. ölçüye sahip çuvalın ağız kısmı dokumanın sökülmesini önlemek amaçlı bükülerek dikilmiştir.

Resim 15-16. H. Gümbürdek Evinde Bulunan Yüklük Zabire Çuvalı (C. Polat)

17-18 No.lu örnek görsel çuval üzerinde ana renk beyaz, motif renkleri olarak beyaz, kırmızı, siyah, turuncu kullanılmış, cicim tekniğinde dokunan çuval tek parça halinde dokunulmuştur. Atkı ve çözgü pamuk, motif ise yün iptir. 60x110 cm'lik bir ölçüye sahip çuval; çuvaldız iğnesi ile dikilerek birleştirilmiş, dokumada hayat ağacı motif, pıtrak motif ve kurt izi motif bir arada kullanılarak özgün bir çalışma yapılmıştır. Pıtrak motifinin kenar kısmına çengel motifleri ile bezenmiş, çuvalın ağız kısmı katlanmış ve dikiş teknikleri uygulanmıştır.

Resim 17-18. N. Erçetin Evinde Bulunan Yüklük Zabire Çuvalı (C. Polat)

19-20 No.lu örnek görsel çuval cicim tekniğinde dokunulmuş, tek parça halindeki çuval ikiye katlanarak birleştirilmiş, çuvalın çözgüsü; pamuk, atkı; pamuk ve keçi kılı karışımı, motiflerde ise yün ip kullanılmıştır. Çuval zemini beyaz ve siyah, motif renklerinde ise mavimsi, kırmızı, pembe, siyah, turuncu, sarı ve mor kullanılmıştır. 60x110 cm ile ölçülendirilen çuvalın bir bölümüne göz ve çengel motifleri serpiştirilmiş, diğer bölümünde ise kurt izi motif bordür olarak kullanılarak, orta motif özgün çalışıma ile süslenmiştir.

Resim 19-20. *S. Ataş Evinde Bulunan Yüklük Zabire Çuvalı (C.Polat)*

21-22 No.lu görsel çuval, sık motifli ve seyrek motifli cicim tekniğinde tek parça halinde dokunulmuş, çözgü ve atkıda pamuk, motiflerde ise yün kullanılmıştır. Çuval 60x110 cm'lik bir ölçüye sahiptir. Dokuma kenarlarına şerit ve püsküller kullanılarak süslemeler yapılmış, kenar kısımlarına yapılan şeritler her iki tarafta uzun bırakılarak çuvalın ağız kısmının kapatılması düşünülmüştür. Çuvalın zemini beyaz renkle dokunmuş, bant dışında kalan alana mavi, sarı mor, turuncu renklerinde pıtrak ve çengel motifleri yerleştirilmiştir. Dokumanın diğer tarafına ise üst üste gelecek şekilde birleşik pıtrak motifi tercih edilmiş, pıtrak motifinin her iki tarafına boydan hayat ağacı motifi yerleştirilerek bordür oluşturulmuştur.

Resim 21-22. *S. Ataş Evinde Bulunan Yüklük Zabire Çuvalı (C. Polat)*

23-24 No.lu örnek görsel dokuma çuval sık motifli ve seyrek motif tekniğinde dokunmuş, tek parçadan birleştirilmiştir. Süsleme bakımından iki bölüme ayrılan çuvalın bir bölümü çuval ağız ve taban arasında bant şeklinde motiflerle bezenilirken diğer bölümü sade, düzensiz aralıklarla çarpı, bukağı, çengel motifleriyle süslenmiştir. Motif renklerinde mavi, kırmızı yeşil, turuncu, mor pembe tercih edilen çuvalda; atkı ve çözgüde pamuk, motiflerde yün kullanılmıştır. 65x115 cm şeklinde ölçülendirilen çuvalın; bant bölümünde akrep motifleri bileşik halde üst üste yerleştirilerek, kurt izi motifleriyle bordür oluşturulmuştur.

Resim 23-24. R. Üstün Evinde Bulunan Büyük Boy Yüklük Zabire Çuvalı (C.Polat)

25-26 No.lu görsel dokuma çuval örneği cicim tekniğinde dokunmuş, zemin renginde siyah, turuncu, sarı, mavi ve beyaz, motif renginde ise kırmızı, turuncu ve kahverengileri tercih edilmiştir. 60x110 cm şeklinde ölçülendirilen çuvalın çözgüsü; pamuk, atkısı yün ve pamuk şeklinde dokunmuştur. Çuvalın bir bölümü boylamasına şerit çizgilerle doldurulurken, diğer bölümü ise motiflerle bezenmiştir. Süsleme olarak; dörtgen ve çapraz çizgiler içerisine akrep motifleri yerleştirilerek dokuma yapılmış, iki parçadan oluşan çuval, iki parça birleştirilerek dikilmiştir. Akrep ve yılan gibi sürüngenler Anadolu'da yer ve toprakla birlikte düşünülmüş, kötülüğün sembolü olarak ele alınmıştır. Akrep motifi; kötülüklerle karşı korunma düşüncesiyle kullanılmaktadır (Arıkan vd., 2017, s. 96).

Resim 25-26. Çağlayancerit Beld. Kültür Merkezinde Bulunan Yüklük Büyük Zabire Çuvalı (C. Polat)

27-28 No.lu görsel örnek dokuma çuval sık motifli cicim tekniğinde dokunmuş, çözgüde; pamuk, atkıda keçi kılı ve pamuk kullanılmış, motifler pamuk ipe dokunmuştur. Motif renkleri beyaz pembe ve turuncudur. 60x90 cm şeklinde ebatlandırılan çuval yan birleştirme dikişlerini, ağız bağı olarak kullanılmak üzere kolan ile kapatılmıştır. Kolanlar üzerine süslemek amaçlı kesilmiş atık kumaşları değerlendirilerek püskül yapılmıştır. Dokuma çuvalın üzerine özgün çalışılmış üç adet beyaz, mor ve turuncu renklerinden oluşan göz motifi bulunmaktadır.

Resim 27-28. R. Üstün Evinde Bulunan Yarım Zabire Çuvalı (C. Polat)

Görsel 29-30 No.lu görsel örnekte bulunan seyrek motif tekniğinde dokunan çuvalın ön ve arka kısmı iki renkten oluşmaktadır. 60x90 cm'lik bir ölçüye sahip olan çuvalın çözgüsü pamuk, atkısı keçi kılı, motif ise pamuk ipe dokunmuştur. Dokuma iki parça şeklinde yapılmış, dokunulan parçalar sonradan dikilmiştir. Kenar dikişlerini kapatma ve mukavemetini artırmak için şerit şeklindeki dokuma ile birleştirilmiştir. Şeritin uç kısımları el örgü tekniğiyle örülmüştür. Süsleme amaçlı şeritin üzerine kesilmiş renkli kumaşlarla püskül yapılmış, çuvalın ortasına gelecek şekilde iki adet beyaz renkli göz motifi yerleştirilmiştir.

Resim 29-30. R. Üstün Evinde Bulunan Orta Boy Zabire Çuvalı (C. Polat)

31-32 No.lu örnek görsel çuval seyrek ve sık motifli cicim tekniğinde, 60x110 cm ölçülerinde olup, tek bir parça şeklinde keçi kılından dokunulmuş, ikiye katlanarak iğne yardımıyla dikilmiştir. Atkı ve çözgüde keçi kılı, motifte ise yün ip kullanılmıştır. Kenar dikişlerini kapatmak ve çuvalın mukavemetini artırmak için şerit şeklinde dokuma yapılmış ve kenarlara dikilerek birleştirilmiştir. Şeritin uç kısımları el örgü tekniği kullanılarak örülmüş, süsleme amaçlı şerit üzerine kesilmiş renkli kumaşlarla püskül yapılmıştır. Çuvalın ağız

kısmı dokumanın başlama ve bitiş noktası olduğundan sökülmemesi için bükülerek dikiş yapılmıştır. Dokumanın zemini açık ve koyu gri, motif renkleri ise; mavi, kırmızı, yeşil, turuncu, beyazdır. Motifli bant alanı dışında kalan bölüme birleşim, çarpı ve göz motifi serpiştirilmiştir. Çuvalın bir bölümü ön ve arka olmak üzere boydan boya pıtrak motifleri yerleştirilmiştir. Pıtrak motiflerinin her iki tarafına kurt izi motiflerle bordür yerleştirilerek kompozisyon oluşturulmuştur.

Resim 31-32. D. Deliktaş Evinde Bulunan Kıl Dokuma Zabire Çuvalı (C. Polat)

Sonuç ve Öneriler

Dokuma sanatı, Türk toplumunun Pazırık'tan başlayarak Anadolu kültürüne taşıdığı en önemli kültürel miras unsurlarından biridir. Ancak teknolojik gelişmeler, yaşam anlayışındaki değişiklikler, tekstil ürünlerinin çeşitliliği gibi nedenlerden dolayı dokuma sanatı eski önemini yitirmiştir. Dokuma türleri içerisinde çuvalın yerini plastik ve cam ürünlerin alması taşıma unsuru olarak kullanılan hayvanların yerine motorlu taşıtların konulmasıyla birlikte geleneksel dokuma çuvalar neredeyse günümüzde yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Yapılan araştırma kapsamında Çağlayancerit yöresi dokuma çuval örnekleri içerisinde motif, renk ve teknik özellikleriyle 12 adet çuval dokuma incelenmiştir. Zahire çuvallarında en çok pıtrak, göz, akrep motiflerinin kullanıldığı görülmüştür. Teknik olarak çuvalın ağız bölümü hariç tüm kenarları şerit şeklinde kolanla dikilerek birleştirilmiştir. Bu kolanlar hem çuvala sağlamlık katan hem de yük taşımacılığında kolaylık amacıyla çuval kenarlarına dikilen 3 cm eninde şeritlerdir. Zahire çuvallarına Kahramanmaraş'ın Elbistan, Afşin gibi ilçelerinde rastlanılmamıştır. Kahramanmaraş Çağlayancerit ilçesinin Adıyaman, Malatya bölgesine yakınlığı nedeniyle çuvalarda motif, renk, özellikleri bakımından etkilenme olduğu düşünülmüştür. Zahire çuvallarında yöresel isimlendirme ile çok ayaklı (akrep), dikenli (pıtrak), uzun dal (hayat ağacı), gözenek (göz) gibi motif isimlendirmeleri yapıldığı görülmüştür. Çuval dokumalarında yünün sadece motif süslemelerinde kullanılıyor olması, yünün boyama özelliğinin daha iyi olmasından kaynaklanmaktadır.

Günümüzde üretilen her eserin özelliğinde ne yazık ki, bir düşünce ve endişe yatmamaktadır, ticari kaygı ve popülist yaklaşımlarla sanatsal çalışmalar ortaya konsada, kimlik ve öz karmaşıklığını da beraberinde getirmektedir (Genç ve Tezcan, 2015, s. 153). Her bölgenin kendine has dokuma değerlerinin korunmasına yönelik çalışmalarla gelenekselliğin korunmasının ve yaşatılmasının desteklenmesi önerilmektedir.

Çağlayancerit ilçesinde dokuma alanında uğraş veren kişilere ekonomik anlamda fayda sağlayacak girişimler yapılmalıdır. Yörede açık bulunan Halk Eğitim Merkezine bağlı dokuma kurslarında Çağlayancerit ilçesinde kaybolmaya yüz tutmuş dokuma çeşitlerine yönelik kapsayıcı çalışmalar artırılmalıdır. Çağlayancerit yöresinde genel anlamda dokumaların yok olmasının önüne geçmek için sosyo-kültürel ve ekonomik anlamda önlemlerin alınması gerekmektedir. Özellikle turistik amaçlar için kesilerek çanta yapımında kullanılan dokumaların korunmasına yönelik tedbirler alınmalıdır.

Etik Beyan

“Kahramanmaraş Çağlayancerit’te Tespit Edilen Çıval Dokumalar” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma için etik kurul kararı zorunluluğu bulunmamaktadır.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

- Atlıhan Ş.(1992). Güney-Batı Anadolu’da karacalar. *Kültür-Sanat*, 15, 49-50.
- Arıkan, B., Soydemir, S. F., Çapar, L., Karakelle, A. ve Çameli, T. (2017). *Antakya mobilyası “motiften koleksiyona”*. Antakya Mobilyacılığını Geliştirme Projesi (ANMOGEP). İstanbul: Scala Matbaa.
- Belli O. (1982). Urartularda hayat ağacı inancı. *Anadolu Araştırmaları*, 8, 237-246.
- Deniz, B. (2007). Tekstil ürünlerini saklamada kullanılan halı ve düz dokumalar. *Sanat Tarihi Araştırmaları*, Prof. Dr. Hařim Karpuz Armağanı, s. 155-164.
- Erbek, G. (1988). *Kilim Catalogue*. İstanbul: Ana Basım.
- Erbek. M. (2002). *Çatalhöyükten günümüze Anadolu motifler*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Genç M. ve Tezcan V. (2015). Gelenek ve yenilik kavramlarının felsefi tartışması ekseninde geleneksel Türk sanatlarını yeniden düşünmek. *Kalemisi*, 3(6), 135-156.
- Öztürk, P. F. (2012). Manavgat ilçesi ve köylerindeki düz dokumalar. *Arş Dergisi*, 17, 102-111.
- Yılmaz, C. (1992), *Batı Avrupa ülkelerinde çalışan Türk işçilerin Türkiye’de kırsal kesim ve şehirleşme üzerine etkileri* (Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sözlü Kaynak

- KK 1: Kantar A. 1956, Esnaf, Çağlayancerit
 KK 2: Beyođlu B. 1968, Çiftçi, Çağlayancerit
 KK 3: Derinsu K. 1970, Esnaf, Çağlayancerit
 KK 4: Çelik N. 1965, Ev Hanımı, Çağlayancerit

İnternet Kaynakları

- (www.cağlayancerit.bel.tr), 14.02.2023
 (http://www.kahramanmaraş.gov.tr). 15.02.2023
 (www.Türkcesözlük.gov.tr). 13.02.2023

EXTENDED ABSTRACT

Societies have woven sacks with wool obtained from animals in order to carry or store the goods they need. Sacks are tools used to transport or store the needed items. Sack means bag made of coarse fabric in Persian and is used to store and carry items such as food and clothing. The places where the sacks are used and the names of the regions they touch are decisive. Sacks. It is especially woven to transport the agricultural products harvested in rural areas to the places where they will be stored or to protect the grains stored for winter use. Sometimes, the nomads dealing with animal husbandry in Anatolia put clothes or various tools in sacks to carry their belongings on the back of animals during migration. Those dealing with animal husbandry in the nomadic culture; during migration, they load the goods they need onto the animals with the help of sacks. Thanks to the sacks, the goods are both compact and easy to transport. In Anatolia, girls used to have at least one pair of trousers in their dowry, and they were woven by themselves or made to order for someone else, and this was called a bridal sack. In the long winter nights, especially women used to weave in a suitable area of their homes in order to prepare for the summer. Carpets, rugs, saddlebags and sacks are woven according to the needs in winter days in Anatolia. Among these weavings, sacks occupy a special place. Because sacks are like a kind of storage container. The use of the sack varies in each region. In some regions it is used to store dowry, in some regions it is used to carry and put grain. Çağlayancerit is a district of Kahramanmaraş. There is Nurhak in the north, Pazarcık in the south, Kahramanmaraş in the west and Gölbasi district of Adıyaman in the east. The first establishment place of Çağlayancerit is the place now called cotton. The district got its name from the Central Asian origin Cerid Tribe. It is thought that the word waterfall in the name of the district comes from the water density in the region. Çağlayancerit is in a central area due to its location. Çağlayancerit is a town established on a rugged and mountainous area. Due to the lack of arable land, most of the people are engaged in animal husbandry. Therefore, weaving in the district constituted an important part of the livelihood for the local people in the past. In Kahramanmaraş Çağlayancerit, sacks are woven to put grain. The sacks woven in small and large sizes differ in terms of materials, motifs and colors according to the areas to be used. While mostly cotton is used in the sacks made

for putting flour, the sacks used for animal feed and transportation are made of hair and wool. The reason why cotton is preferred is that the tradition of wool bedding, especially in the region, is widespread. Due to the harsh and severe winters of the region, the use of wool bedding is high. Çağlayancerit, where most of its people work abroad and earn their living by raising cattle, has a rough terrain. Çağlayancerit ovine breeding due to goat breeding. Goat fur is preferred for weaving. In addition, in Kahramanmaraş, which is one of the important cotton weaving centers of Turkey, cotton is preferred for weaving due to the density of cotton products. One of the most important products of weaving culture in Anatolia, sacks have various features and local names according to raw material, technique, dye, motif and usage areas in Kahramanmaraş Çağlayancerit. One of these local names is the grain sacks of Çağlayancerit region. Grain Sacks have different sizes. Sacks length can be 60-100 cm and in some sacks between 60 - 90 cm. Some of the sacks are more patterned and colorful than other sacks. Most of them are burlap weavings woven in flat weaving technique and edge bands decorated with motifs. The study is a qualitative study and the data of the study were obtained from the literature and field research conducted in the center of Kahramanmaraş/Çağlayancerit by interview and observation method.